

Hakijat Marja Kurki Oy, Suunnittelija A

Asia Huivikuosin tekijänoikeus

Annettu 28.04.2008

Tiivistelmä *Kysymys oikeudesta käyttää tekijänoikeudellisen teoskynnyksen ylittänyttä huivikuosia markkinoinnissa.*

LAUSUNTOPYYNNÖT

Marja Kurki Oy (MK Oy) on 5.11.2007 saapuneella kirjeellä pyytänyt lausuntoa siitä, mikä ja minkä laajuinen oikeus MK Oy:llä on yhtiön toiminnassa syntyneeseen huivikuosiin.

Suunnittelija A on 9.11.2007 saapuneella lausuntopyynnöllä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa koskien hänen MK Oy:lle suunnittelemansa huivikuosin käyttöä autojen markkinoinnissa.

Marja Kurki Oy:n lausuntopyyntö

Marja Kurki Oy:lle on tullut riita aiemmin yrityksessä suunnittelijana toimineen A:n kanssa tämän Marja Kurki Oy:n kanssa yhteisesti suunnitteleman MP577 huivin oikeuksista ja siihen liittyvistä laskutuksista.

A on ollut MK Oy:ssä suunnittelijana (1996-2007). Hänen toimenkuvaansa on kuulunut huivi- ja solmiokuosien suunnittelu. MK Oy:n mukaan hän on työskennellyt omassa kotitoimistossaan MK Oy:n työntekijänä ja valvonnan alaisena. Hän on käyttänyt työssään MK Oy:n laitteita, ohjelmia sekä suunnittelu- ja värikirjoja. A:n työssäoloaikana MK Oy:llä on ollut keskimäärin kuusi muuta suunnittelijaa tekemässä vastaavaa työtä kuin A.

Malliston suunnittelu tehdään MK Oy:n mukaan yhtiössä aina tiimityönä. Kauden aikana suunnittelijatiimi kokoontuu mm. käymään läpi jo tehtyjä kuoseja. Ehdotukset "laitetaan pöydälle", jolloin jokaisella suunnittelijalla on mahdollisuus ja velvollisuus kommentoida kokoelmaa. Yhteisissä mallistopalaverissa kuoseja hylätään ja niihin tehdään muutoksia

suunnittelijoiden ja suunnittelujohtaja B:n pääosin suullisten kommenttien mukaan. Hän voi esim. pyytää suunnittelijaa suurentamaan kuviota tai osaa siitä tai lisäämään tai poistamaan kuvioita. Usein pyydetään myös muutoksia värityksiin.

Jos suunnittelija on jostain syystä estynyt tekemään muutoksia, toinen suunnittelija tekee tarvittavat muutokset. Esteen syy voi olla suunnittelijan sairastuminen, äitiysloma tai loma. Tuotteet tehdään aina tuotemerkillä Marja Kurki, eikä niissä erikseen mainita suunnittelijan nimeä.

MK Oy:n mukaan yhtiön suunnittelija ei koskaan tee itsenäisesti kuosia loppuun asti valmiiksi, vaan se tapahtuu aina yllä kuvatun prosessin kautta. Lopullisen päätöksen mallistosta tekee suunnittelujohtaja B.

Asiassa esillä oleva huivikuosi

Keväällä 2007 MK Oy:llä oli mallistossa A:n kanssa yhdessä suunniteltu kuosi MP577. Ennen huivin mallistoon ottamista siihen tehtiin värikorjauksia B:n pyynnöstä ja uusia värejä toisen suunnittelijan toimesta. Huivin suunnittelutyöhön osallistui siis useampi henkilö. Hakija on oheistanut näihin vaiheisiin liittyvää kirjeenvaihtoa lausuntopyyntöön.

Toukokuussa 2007 MK Oy myi huivin, jossa on MP577 kuosi, Nissan Finland Oy:lle asiakaslahjaksi. NF Oy jakoi huivia koeajoon tuleville naisasiakkailleen lahjaksi. Kyseisen huivin yhteydessä NF Oy pyysi lupaa MK Oy:ltä käyttää ko. huivikuosia omaan markkinointiinsa. Huivissa oleva kuosi kuvattiin tietojenkäsittelyn avulla lanseerattavan auton pintaan, jota koeajokampanjassa mainostettiin.

MK antoi luvan tähän kampanjaan. Kävi selväksi, että mikäli asiakkaita käy koeajoissa runsaasti, tuotteiden menekki voi nousta korkeaksi. NF Oy tilasikin huiveja lisää.

MK Oy pitää tärkeänä, että vastaavia kampanjoita - joita on toteutettu myös aiemmin - voidaan toteuttaa jatkossakin. Kyseessä on tärkeä toimintatapa tuotteen nimen tunnetuksi tekemiseksi ja sen menekin edistämiseksi.

MK Oy katsoo, että heillä on ollut oikeus antaa kyseinen käyttö lupa NF Oy:lle. A on lähettänyt kuosin käyttöoikeudesta laskun NF Oy:lle, mikä on häirinnyt merkittävästi MK Oy:n liiketoimintaa.

A:n lausuntopyyntö ja vastine

Lausuntopyynnössään A kertoo, että NF Oy ja MK Oy ovat häneltä lupaa kysymättä käyttäneet alun perin huiviksi suunniteltua kuosia yhteydessä, johon sitä ei ole tarkoitettu, ja että A ei ole luovuttanut tekijänoikeuttaan. Kuosia on käytetty autojen pintakuvioinnissa automainoksissa. Minkäänlaista kirjallista tai konkludenttista sopimusta tekijänoikeuksien siirtymisestä ei MK Oy:n kanssa ole, vaan teos on suunniteltu huiviksi. Huivi on suunniteltu MK Oy:ssä, mutta työsopimuksessa ei ole sovittu tekijänoikeuksien siirtymisestä MK Oy:lle.

Vastineessaan 1.4.2008 hän kertoo, että suunnittelijat suunnittelevat malliston mallit itsenäisesti ja näistä malleista valitaan kulloinenkin julkaistava mallisto. Väriytykset pohditaan kausittain trendiväriennusteiden pohjalta, usein ryhmätyönä. Myös malliston malleista ja niihin tehtävistä muutoksista keskustellaan ryhmässä, mutta muutokset malleihin tekee kyseisen mallin suunnittelija. Kukaan muu kuin mallin suunnittelija ei liikuta kynää tai tietokoneen hiirtä, jolla malli suunnitellaan. Alkuperäinen malli on aina suunnittelijan suunnittelema ja suunnittelija omistaa siihen tekijänoikeudet vallitsevan lainsäädännön mukaisesti. Väriytyksiä ja väriytyspiirustuksia voi tehdä muukin kuin mallin suunnitellut tekijänoikeuksien haltija.

NF Oy:n mainoksessa ei mainostettu MK Oy:n huiveja vaan Nissanin autoja. A katsoo, että hänen tekijänoikeuksiaan on rikottu käyttämällä hänen suunnittelemaansa kuosia ilman lupaa NF Oy:n mainoksissa. MK Oy:llä ei ole lupaa antaa A:n suunnittelemaa kuosia yrityksen mainoskäyttöön, koska hän ei ole luovuttanut tekijänoikeuksiaan MK Oy:lle.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Hakijat ovat toisistaan riippumatta pyytäneet lausunnot tekijänoikeusneuvolta samassa asiassa. Tekijänoikeusneuvosto on päättänyt yhdistää asioiden käsittelyn ja antaa asiassa yhden lausunnon.

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto voi antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Ne ovat tekijänoikeusneuvoston suosituksia osapuolille. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa muihin lainsäädännöllisiin suojamuotoihin, kuten mallisuojaan tai lakiin sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa, tai osapuolten välisiin sopimuksiin.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännös sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeussuojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset ja kuvataiteen teokset samoin kuin taidekäsityön tai taideteollisuuden teokset.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Tavanomaisena kriteerinä voidaan pitää sitä, voisiko kuka hyvänsä ryhtyessään samaan työhön päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Oikeuskäytännössä ja oikeudellisessa kirjallisuudessa on niin kutsutun käyttötaiteen osalta teoskynnystä pidetty korkeana. Tämä johtuu siitä, että käyttötaiteen tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos, myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Komiteanmietinnössä KM 1953:5 s. 45 todettiin seuraavaa käyttötaiteesta osana tekijänoikeuslain 1 §:n esimerkinomaista teoslajiluetteloa:

"Kysymyksessä olevien esimerkkien joukkoon on edelleen otettu *taideteollisuuden ja taidekäsityön* tuotteet. Tällä ei luonnollisesti suinkaan ole sanottu, että ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulisi osalliseksi lain suojasta vain sillä yleisellä edellytyksellä, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisenä teoksena. Asian luonnosta johtuen olisivat itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset tällöin asetettavat verraten korkealle."

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään TekijäL 2 ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisuja

Korkein oikeus on käsitellyt useaan otteeseen käyttötaiteen tekijänoikeutta. Esimerkiksi ratkaisuissa KKO 1962 II 60 (rannekoru), KKO 1971 II 4 (ryijy) ja KKO 1980 II 3 (korumallit) päätyi korkein oikeus tekijänoikeussuojan kannalle. Sen sijaan ratkaisuissa KKO 1932 II 267 (makuuhuoneen kalusto) ja KKO 1975 II 25 (huonekalut) sekä KKO 1948 II 464 (kattovalaisin) ja 1976 II 48 (valaisimet) oli johtopäätös päinvastainen, eli teoskynnys ei ylittynyt.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempia lausuntoja

Tekijänoikeusneuvosto on lausunut vastaavista käyttötaidetta koskevista esineistä useissa viimeaikaisissa lausunnoissaan, kuten esimerkiksi TN 2007:7 (marjanpoimuri ei ollut tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teos), TN 2006:19 (hirvenpääkoristeiset snapsilasit olivat tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja teoksia (ään.)), TN 2005:1 (koristelautanen ei ollut tekijänoikeudella suojattu), TN 2004:9 (koru ylitti teostason, mutta valmistusmenetelmä ei kuulunut tekijänoikeussuojan piiriin) ja TN 2001:16 (heijastimet eivät olleet tekijänoikeuden piirissä). Kyseisissä lausunnoissa on myös laajat viittaukset niitä edeltäneeseen lausuntokäytäntöön. Tekijänoikeutta luonnonaiheeseen käsiteltiin lausunnossa TN 2007:5.

Työsuhteessa syntyneen teoksen tekijänoikeutta on käsitelty mm. lausunnossa TN 1992:1. Lausunnon mukaan myös työsuhteessa luodun teoksen tekijänoikeudet syntyvät tekijälle. Työsuhteen perusteella työnantaja saa yleensä teoksen käyttöoikeuksia. Se, missä laajuudessa tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle, ratkeaa työsuhteen ehtojen perusteella. Yleensä on katsottu, että tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa, jolloin oikeudet teoksen muuhun käyttöön jäävät tekijälle.

Vastaukset lausuntopyynnöissä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei käyttötaiteen teoskynnystä tule lähtökohtaisesti arvioida eri perustein kuin muiden teosten osalta. Se, että esineellä on käyttötarkoitus ei vielä kerro mitään sen teosluonteesta. Mikäli teoksen käyttötarkoitus kuitenkin hallitsevassa määrin sanelee lopputuloksen pikemminkin kuin tekijän luova panos, kyse on sellaisesta tuotteesta, joka ei ole tekijänoikeudellisessa mielessä riittävän itsenäinen ja omaperäinen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että eräänä keskeisenä tekijänä teokselta edellytettävän itsenäisyyden ja omaperäisyyden arvioinnissa on se, voiko kuka tahansa henkilö samoista lähtökohdista päätyä samanlaiseen

lopputulokseen. Tavanomaisen huivin osalta tällainen mahdollisuus on olemassa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo kuitenkin, että tässä tapauksessa esitetyt huivikuosit ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että niitä on pidettävä tekijänoikeuslaissa tarkoitettuina teoksina ja ne nauttivat tekijänoikeudelle tarkoitettua suojaa.

Kenelle tai keille tekijänoikeudet työsuhteessa kuuluvat on viime kädessä näyttökysymys osapuolten kesken. Missä laajuudessa käyttöoikeudet ovat siirtyneet, ratkeaa työsuhteen ehtojen perusteella. Yleensä on katsottu, että tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa, jolloin oikeudet teoksen muuhun käyttöön jäävät tekijälle. Tämä riippuu kuitenkin viime kädessä alan tapaa koskevan näytön arvioinnista, eikä tekijänoikeusneuvosto tutki asiaa siltä osin.

Puheenjohtaja

Katariina Sorvari

Sihteeri

Mikko Huuskonen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Katariina Sorvari (puheenjohtaja), Teemu Kalliala, Päivi Liedes, Kirsi-Marja Okkonen, Tytti Peltonen, Maria E. Rehbinder, Markku Uotila ja Martti Virtanen.